

CANDAR-OĞLU ÇELEBİ İSFENDİYAR BEY

1392 - 1439

M. Yaşar YÜCEL

Ankara Savaşına kadar İsfendiyar Bey

Candar-oğlu Celâleddin Bayezid'in ortanca oğlu olan İsfendiyar Bey'in doğum tarihi bilinmemektedir. Şehzade İsfendiyar 1383 senesine kadar Kastamonu sarayında kaldı; sonra babası Bayezid ile Sinop'a gitti¹. Babası iktidar mevkiinde bulunduğu sırada bir ara Amasya emiri Ahmed Bey'e yardım için gönderilen kuvvetlerle birlik te Amasya'ya geldi². Hüseyin Hüsameddin onun uzun müddet bururada kaldığını kaydeder³.

İsfendiyar Bey, Kardeşi II. Süleyman Paşa'nın Yıldırım Bayezid tarafından öldürülerek beyliğın Kastamonu şubesi topraklarının (1392) Osmanlı ülkelerine katılmasından sonra, 1385 yılından beri sahibi bulunduğu sinop'ta⁴ müstakil kalarak, tahtın yegâne varisi durumuna gelmişti. 1385-1402 yılları arasında taht için mücadele ettiği sıralarda Beylik, babasının devrine nazaran çok zayıflamış bulunuyordu. Hele 1390 dan sonra Yıldırım'ın orta ve kuzey Anadolu'da yayılma siyaseti-bilhassa Tebriz-Bursa ipek yolu üzerindeki beyliğe ait merkezleri Osmanlı kontrolü altına sokma projesini gerçekleştirme yolundaki kat'î kararı-Candar-oğullarının nüfuz sahasını iyiden iyiye tehdiye başlamıştı. Hakikaten de bu tarihlerden sonra Osmanlıların giriştikleri tecavüzî hareketler neticesinde Beylik topraklarının büyük bir kısmı elden çıkmıştı.

¹ Aziz b. Ardeşir-i Astârâbadî, *Bezm-u Remz*. Türkiyat Enstitüsü neşri, İst 1928, s. 387.

² Aynı eser, s. 296.

³ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*. İst. 1927, III, s. 126.

⁴ Bk. Yaşar Yücel, *Kastamonu'nun ilk fethine kadar Osmanlı - Candar münasebetleri (1362 - 2392)*. A.Ü. D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi 1 (1963) s. 135 - 136.

Onun, oğlu II. İbrahim Bey adında telif edilen Cevahirü'l-esdâf isimli tefsirin mükaddimesinden Ebu'l-Feth⁵ künyesini Bezm-Rezm'in kaydına göre de Çelebi⁶ ünvanını kullandığı anlaşılmaktadır. İsfendiyar Bey'in, kardeşi II. Süleyman Paşa'nın Kastamonu'da hakim olduğu sıralarda Sinop'taki hayatı, siyasî faaliyetleri ve Sinop'ta müstakil kaldığı 1392 yılından, beyliğin tahtına çıktığı 1402 yılına kadar ki devrede Osmanlı devleti ve komşuları ile olan siyasî ilişkilerine dair bilinenler, doyurucu olmaktan uzaktır.

1392 yılına kadar geçen zaman içinde ki faaliyetleri hakkında Osmanlı kaynaklarında mevcut kayıtlardan biri Yıldırım Bayezid'in 1389 yılı kışında giriştiği Batı-Anadolu seferi neticesinde⁷ hâkimiyetleri ellerinden alınan, Aydın, Saruhan, Menteşe Beyleri'nin Sinop'a gelerek onun tarafından himaye edilmeleridir⁸. İsfendiyar Bey'e bu iltica herhalde II. Süleyman Paşa'nın destek olduğu birinci fetih seferi vesilesi ile değil, ancak Kastamonu'da Bayezid karşısında mevki aldıktan sonra vuku bulmuş olabilir.

Diğeri, Rumeli'de Osmanlı topraklarına yapılan Eflâk taarruzunda oynadığı rol hakkındadır. Bu dikkate değer kayda göre: İsfendiyar Bey Eflâk bey'ini Osmanlı topraklarına karşı silahlı bir saldırıda bulunması için tahrik etmiş, bunun üzerine (1392) harekete geçen, Mirçe Tuna'yı aşarak Edirne-Silistre yolu ortasına düşen Karnabad ovasına karar ilerlemiş ve etrafı yağma edip yıkmıştır⁹. Lâtin ve Bizans kaynaklarında bu malumatı teyid veya reddeden herhangi bir kayda rastlanamamaktadır. Ancak, bu baskın hareketini karşılamak için, olacak, Osmanlı ordusunun 1394 yılı sonbaharında Eflâk'a karşı gi-

⁵ Eser hk.bk. *Kesfu'z-zunun*. Ş. Yaltkaya neşri, I, İst. 612; C. F. Seybold, *Ein anonymer alter türkischer Kommentar zum letzten Drittel des Korans in drei Handschriften* uz Hamburg, Breslau und im Britischen Museum. Festschrift Sachau, Berlin 1915, s. 328.

⁶ Krş. *Bezm-u Rezm*, s. 413; ayrıca bu ünvan hakkında daha geniş bilgi için bk. Adnan Sadık Erzi, *Ahmed Ateş, Burdur, Antalya ve havalisi kütüphanelerinde bulunan türkçe, arapça ve farsça, bazı mühim eserler*. Belleten 49 (1949) s. 165-166.

⁷ Candar-oğlu II. Süleyman Paşa'nın da iştirak ettiği bu sefer ve neticesi hak.bk. Yaşar Yücel, *adı geçen makale*, s. 137 v.d.

⁸ *Kütüb-ı Cihân-nüma* Faik Reşit Unat-Dr. Mehmed Altay Köymen nşr. I, II., Ankara 1949, s.316; Ruhî Çelebi, *Tevârih-i Âl-i Osman*. Oxford, Bodleian Library. Ms. Marsh 313 (bizde mevcut fotokopi); Hoca Sa'dü'd-din b.Hasan Cân, *Tâcü't-Tevârih*. İstanbul 1280 nşr. I, s. 150.

⁹ *Neşri*, I, s. 316; Ruhî; Enveri, *Düstür-name*. Mükrimin Halil Yınanç nşr. İst.1928, s. 88; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 130.

riştiği askeri harekât sonucu meydana gelen, Rovina savaşı ve neticelerinden bahsetmektedir¹⁰.

Bize göre, İsfendiyar Bey'in böyle bir teşebbüste bulunmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira kendisi Sinop'ta mahsur bulunduğu bir sırada, Beyliğin hükümdarı olarak gördüğümüz II. Süleyman Paşa'ya karşı, Yıldırım Bayezid'in 1392 yılında giriştiği, kat'i netice alamağa matuf saldırısına karşı, Osmanlı baskısını kaldırmak, hiç değilse hafifletmek düşüncesi ile Mirçe'yi bu işe teşvik ettiği düşünülebilir¹¹. Nitekim, Aşık Paşa-zade - Ruhî gurubu ile onlara sıkı sıkıya bağlı Neşri'de mevcut, aşağıda işaret ettiğimiz, şu müşterek kayıt¹² "Hünkâr dahî asâkir-i mansûreyi cem'idüb Kastamoni'ye müteveccih oldı. Andan Eflâk voyvodası padişah'ın haraç-güzar-ı iken amı işidüb Tuna'yı geçüb Karinovası'nı gâret idüb ehl-i islâmdan bazı şehid ve bazısın esir idüb yine Eflâk'a gitti" düşüncemizi destekleyen bir delil olarak görülmektedir.

Bu olay aynı zamanda İsfendiyar Bey'in, Eflâk Bey'i Mirçe ile, daha şehzadelîği zamanında, iyi komşuluk ilişkilerinin bulunduğunu göstermesi bakımından da ilginçtir.

1392 yılından sonraki kayıtlar ise daha zengindir. Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey, 1392 yılında Kastamonu'nun Yıldırım Bayezid tarafından alınmasından sonra Sinop'u tehdit eden Osmanlı kuvvetlerine karşı durumunu endişe verici görerek Padişah'a derhal bir elçi gönderdi; işlediği hatalardan suçlu tutulmamasını ve bundan böyle Osmanlı tabiiğini tanıyacağını, buna karşılık Sinop'un kendisine bırakılmasını istedi. Bu arzusu Bayezid, tarafından yerine getirildi ve Kıvrım bel iki taraf arasında sınır tayin edildi¹³.

¹⁰ Laonikos Chalkokondyles, E.Darko nşr. *O Laonici Chalcocondylae historiarum demonstrationes*. Editiones citri cae Scriptorum Graecorum et Latinorum a Collegio Philologico Classico Academiae Litterarum Hungariae publici iurus factae. Budapestini 1922-1927, I, s.74; Georgios Phrantzes, *Chronicon* I.Bekker nşr. Bonnae 1838, s. 82-83; Krş. Neşri, I, s. 316; Oruç b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osman=Die frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch. Nach den Handschriften zu Oxford und Cambridge erstmals herausgegeben und eingeleitet von Franz Babinger*. Hannover 1925, s.98; Enverî, s.88; *Tacü't-tevârih*, I,s.130.Bk.I. Minea, *Piricipatele Romane şî politica orientala a imparatu Lui Sigismund*. Bucureşti 1919,s.62.

¹¹ İsfendiyar Bey bunda bir dereceye kadar muaffak olmuştur. Krş. Yaşar Yücel, *adı geçen makale*, s. 135 v.d.

¹² Bk. not 9 da gösterilen aynı yerler.

¹³ Aşık Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*. Âli nşr. İst. 1332, s. 72; Neşri, I,s.322; *Tacü't-tevârih*, I,s.136'da buna ayrıca Sinop'ta bulunan Aydın, Menteşe, Saruhan Beylerinin, İsfendiyar Bey'in Yıldırım Bayezid ile yaptığı bu anlaşmadan çekinerek Timur'a kaçtıklarını eklemektedir.

Yıldırım Bayezid'i İsfendiyer Bey'in bu isteğini kabule sevkeden âmil, öyle anlaşılıyor ki, Bezm u Rezm'e göre orta Anadolu'da taarruza geçen, Kadı Burhaneddin'e karşı¹⁴ serbest kalmak düşüncesi olmuştur. Böylece, Osmanlı devleti ile Candar-oğulları Beyliği'nin Sinop şubesi arasında münasebetler düzelmiş ve Candar- Oğulları Beyliği, Sinop kolu halinde devam etmiştir. Dolayısıyla diğer Anadolu Beylikleri için kabul edilen saltanat fasılası devri, Candar-oğulları için bahis konusu olmamıştır.

Yıldırım Bayezid tarafından talebi kabul edilerek Sinop'ta Beyliğin tahtına sağlamca yerleşen İsfendiyer Bey, bir müddet sonra tabiiyet şartlarına riayet etmemeğe başladı. Kastamonu zaferinden sonra Bayezid, H. 794-1392 M. yılı yaz aylarında Kadı Burhaneddin'e karşı savaşa girişmiş, fakat Çorum sahrasında vukua gelen muharebe de başarısızlığa uğramıştı¹⁵. Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin'in Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'e karşı sağladığı bu başarı neticesi orta Anadolu'da nüfuzu artmış ve Bayezid'e taraftarlık etmiş olan ümerânın bir kısmı tekrar Kadı Burhaneddin'e inkıyada başlamıştı. İşte ortamı elverişli bulan Osmanlı dostu Sinop emiri İsfendiyer Bey de bu arada vezirini ağır hediyelerle Kadı Burhaneddin'e yollayarak ona bağlılığını ifade etmek istemişti. Bunun üzerinedir ki Yıldırım Bayezid, Candar-oğlu Çelebi İsfendiyer Bey'i Kadı Burhaneddin'e temayülünden dolayı te'dibe karar verdi. Ancak Kadı Burhaneddin, emîr Ahmed'in yukarıda bahsedilen İsfendiyer elçisini Amasya'dan geçerken tevkif ederek hediyeleri ile birlikte Osmanlılara teslim etmek istediği haberini duyması üzerine¹⁶, Amasya'ya gelerek burayı muhasaraya başlamıştı (1392 sonu-1393 başları). Bu durum karşısında Yıldırım Bayezid, Bursa'dan hareketle Kastamonu'ya geldi ise de¹⁷ İsfendiyer Bey'e karşı hiç bir harekette bulunmadı. Ertesi sene Eflâk'ın Osmanlı tabiiği altına sokulması ile sonuçlanan Rovina zaferini müteakip (1394)¹⁸ Anadolu'ya dönen Yıldırım Bayezid Kastamonu'ya gelerek İsfendiyer Bey'i Sinop'ta muhasara etti

¹⁴ *Bezm-u Rezm*, s. 405.

¹⁵ Aynı yer.

¹⁶ Aynı eser, s. 413.

¹⁷ Aynı eser, s. 414.

¹⁸ Rovina savaşı için bk. P.P.Panaitescu, *Mircea cel Bartân*. Bucureşti 1944, s. 241 v. d.; G.S. Radojiciç, *La chronologie dela bataile de Rovine*. Revue historique du Sudest européen V (1928) s. 136-139.

ise de şehri alamadı: Fakat İsfendiyar Bey'in Bayezid'i metbu tanıması ve ülkesinden bir kısmını vermesi şartıyla anlaşma yapıldı¹⁹. İşte İsfendiyar Bey'in 1385 yılından 1402 Ankara savaşına kadar ki hayatı faaliyetleri hakkında bilinenler bunlardan ibarettir.

İsfendiyar Bey ve Timur

Yıldırım ve Timur tarafından hâkimiyetleri ellerinden alınan Beylerden her birinin XV. yüzyıl başlarında tekrar eski topraklarına sahip olmak gayesi ile karşı tarafa sığındıkları ve bunlar arasında Candar-oğullarından da Timur 'a iltica eden bulunduğu hususunda bir kaç Osmanlı kaynağında kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıtlara göre de Candar-oğullarından Timur'la ilişki kuran şahsın İsfendiyar Bey olduğu açık olarak görülmektedir²⁰.

Yıldırım Bayezid tarafından toprakları ellerinden alınan Anadolu Beylerinin 1400 tarihine doğru Timur karargâhında toplanmaları ve bu arada Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey'in Timur'la olan ilk münasebeti, Timur devri tarihlerinde sükûtle geçilmektedir. Bu tarihlerden İbn Arabşah, yalnız Germiyan Beyi'nin Timur'a kaçtığını Karaman, Menteşe ve Saruhan memleketlerinin Bayezid tarafından ele geçirilmiş olduğunu zikrediyor²¹. Yine diğer Timur devri tarihçisi Şerefeddin Yezdi, ise Aydın, Menteşe, Germiyan ve Karaman'ın zaptından söz ediyor²². Sinop emîri İsfendiyar Bey'in Timur'la olan ilk münasebeti hususunu Aşık Paşa-zâde -Neşri gurubunun verdikleri kıymetli bilgilerinden öğreniyoruz. İsfendiyar Bey, Timur'un Bayezid üzerine yürüyüşe geçmesinden önce, Erzincan'a gitmiş ve buranın emîri Muttaharten ile birlikte Alıncak kalesini görmeğe gelen Timur'la buluşmuştu. Yapılan görüşmeden sonra da Sinop'a dönmüştü²³.

Bilindiği gibi, Yıldırım ve Timur arasındaki ihtilâf Osmanlı padişahının mağlubiyeti ile biten Ankara muharebesiyle²⁴ neticelenmiş

¹⁹ Krş. Mükrimin Halil Yımaç, *I. Bayezid maddesi*. İslâm Ansiklopedisi. cüz 15, s. 375.

²⁰ Aşık Paşa-zâde, s. 74 v. d.; Neşri, I, s. 342-348; Oruç; 102; *Tacü't-tevârih*, I, s. 127 v. d. Ayrıca savaş öncesi tarafların durumları ve Anadolu hadiseleri için en geniş bilgi (M. H. Yımaç, *I. Bayezid madd.* İ.A.) verilmektedir.

²¹ İbn-i Arabşah, *Aca'ibu'l Makdur*. Mısır 1285,s.125.

²² Şerefeddin Ali Yezdi, *Zafername*. Biblioteca Indica nşr. Calcutta II, 1888,d. 255.

²³ Aşık Paşa-zâde, s.77; Neşri, I,s,340; Ruhî.

²⁴ Bu savaş hakkında bk. Meria Mathilde Alexandrescu Dersca, *La Campagne de Timur en Anatolie*. Bucureşti 1942; Halis Bıyktay. Ankara Muharebesi. İst. 1942; M.Halil Yımaç, *I. Bayezid madde*. İ.A.

ve Sultan Bayezid hasmına esir düşmüştü²⁵. Çelebi İsfendiyar'ın, Candar-oğulları Beyliğinin eski topraklarına sahip olması ve Osmanlı tabiiyetinden kurtulması, işte bu savaştan sonra Timur'un eski Anadolu Beyliklerini yeniden canlandırması sayesinde mümkün olabildiği. Ankara savaşından sonra İsfendiyar Bey'in Timur'la karşılaşması hakkında en geniş malumatı devrin müverrihi Şerefeddin Yezdi'ye borç luyuz²⁶. O, bu karşılaşmayı bize şu şekilde nakletmektedir: "Denizli civarında Timurtaş'ın yaptırmış olduğu Menderes nehri üzerindeki köprüden geçip oraya konduğu zaman İsfendiyar Bey'le-Menteşe oğlu Mehmed Bey-Timur'un huzuruna gelerek gereken saygıyı gösterdiler, kendisine bin at hediye ettiler. Timur büyük bir lütfkârlık gösterdi ve onlara akranlarından ziyade iltifat etti; kendilerine hil'at, kemer ve külâh vererek mükâfatlandırdı. İsfendiyar Bey yanında kaldı. Mal almış olan Mehmed Bey'de yerine döndü".

Bu bilgilere göre, İsfendiyar Bey'in Bayezid'in mağlubiyet haberi üzerine, deniz yolu ile gelerek Timur'a, Mentese'de mülâki olduğu ileri sürülebilir²⁷. Yukarıda işaret ettiğimiz buluşmadan sonra Mehmed Bey'in memleketine döndüğü buna mukabil İsfendiyar Bey'in Timur'un yanında kaldığı görülmektedir²⁸. Bu sebeple daha sonra Timur'un kısa bir muhasarayı müteakip hıristiyanların elinde bulunan sahil İzmir'i aldığı, Foça ve Sakız'ı haraca bağladığı, 2 Aralık 1402 seferine²⁹ İsfendiyar Bey'in de iştirak ettiği kabul edilebilir. Timur tarafından, babasının eskiden sahip bulunduğu topraklarda hükümdarlığı tanınan ve iltifat gören Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey, belki de bu seferi müteakip memleketine dönmüştür. Nitekim bu hususta Mısır vekayinâmelerinde de kayıtlar vardır. İbn Hacer³⁰ aynen şöyle demektedir:

"Timurlenk Osman-oğlunu öldürdükten sonra, orada onun habisi ettiği Karaman-Oğlunun iki oğlunu, Mehmed ve Ali'yi serbest bıraktı. Onlara hil'at giydirdi, her biri bir tarafı istilâ etti. O sırada Rum melik-

²⁵ Fuad Köprülü, *Yıldırım'ın esareti ve ölümü*. Belleten II (1937) s.591-603.

²⁶ Şerefeddin Yezdi, II, s. 467 (Burada İsfendiyar Bey'i Mentese - oğlu olarak kaydetmesi şüphesiz müellifin bir hatasıdır); Nizameddin Şamî, *Zafername*. Necati Lugal trc. s. 315.

²⁷ Krş. Paul Wittek: *Menteşe Beyliği. 13-15 asırda Garbi küçük Asya Tarihine ait bir tetkik*. Türkçeye çev. Orhan Şaik Gökyay. Ankara 1944, s.89.

²⁸ Bak. not 26 da gösterilen aynı yerler.

²⁹ Timur'un buraları zaptı hakkında bk. Nizameddin Şamî, Necati Lugal trc. s. 318 v. d.

³⁰ İbn Hacer, *İbnâü'l-gumr bi ebna'il-omr*. Veliyüddin Efendi Ktp. Arabça yazmalar, Nr. 2340-1, II, vrk. 140 b.v.d.

lerinden biri olan İsfendiyar Bey kendisine geldi. Bu da Osman-oğluna düşman olan kimselerdendi. Timur kendisine ikramda bulundu. Sinop memaliki onun memleketindedir. Buraya Ceziret'ül-Uşşak denilir. Güzelliği darbu mesel olmuştur. Timurlenk oraya gitti; o kendisine ikramda bulundu". İbn Tagriberdi³¹'ye intikal eden rivayet de dik-kate değer. Burada da "Rum meliklerinden biri olan İsfendiyar Bey bir takım güzel hediyelerle geldi, Timur hediyeleri kabul etti ve kendisine ikramda bulundu ve onu memleketine geri gönderdi" demektir. İsfendiyar Bey'e tekrar Beyliğinin iadesi hakkında Timur devri tarihçilerinden İbn Arabşah'daki haberde ise "Timur'un Karamanlılara ve tatarlara karşı, Kara Yöyük, Erzincan hakimi Taharten ve Germiyan hakimi Yakub'a karşı muamelesi ve yine Menteşe ve Saruhan hükümdarlarının Timur'a iltihakları haberi üzerine, İsfendiyar Bey'in hediyelerle Timur'a geldiği onun tarafından eski hükümdarlığında bırakıldığı" bildirilmektedir³².

Osmanlı vekayinamelerinde bu bilgilerden fazla olarak Timur'un Sinop emiri İsfendiyar Bey'e tekmil kendi ülkesinde ilâve olarak da Kastamonu, Çankırı ve Kalecik'i verdiğine dair kayıtlar mevcuttur³³.

Böylece Timur himayesinde beyliğin eskiden sahip olduğu toprakları tamamen elde eden İsfendiyar Bey, Kastamonu da Candar-oğulları Bey'i olarak idareyi ele aldı; Timur'un yüksek hâkimiyetini tanıyarak kestirdiği paralarında hamisinin ismini zikretmişti³⁴. Nitekim bu asrın başlarında Timur'a giden İspanyol seyyahı Clavijo, Candar-oğulları beyliğine dair verdiği kıymetli bilgiler arasında, İsfendiyar Bey'in Timur'a vergi vermekte ve memleketinde Timur'un adına çıkardığı parayı kullanmakta olduğu haberini veriyor.

İsfendiyar Bey'in Timur memleketine döndükten sonra da onunla dostane münasebetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu malumatı da, Semerkand'a giderken Erzincan'da Timur'un ordugâhından, avdet

³¹ İbn Tagrı-birdi, *En-Nücümü'z-zâhire fi mülûki Mısr ve'l Kâhire = İbn Taghrî Bîrdî's Annals, entitled An-Nujûm az-Zahire fi Mülûk Misr wal-Kâhira*. Edited by. William Popper. VI¹, Berkeley-California 1926, 804 senesi vukuatı.

³² İbn Arabşah, s. 141.

³³ Aşık Paşa-zâde, s.80; Neşri,I,s.359-361; Ruhî; Oruç, s.36 da (Kastamonu, Çankırı, Kalecik ve Sinop'u) der. Ayrıca İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'in H.833 tarihli bir vakfiyesine göre Ankara'da verilen yerlere dahil olarak görülmektedir.

³⁴ Osman Ferit Sağlam, *Timur'la müşterek Candar-oğlu İsfendiyar Sikkesi*. T. T. Kongresi V.Ankara 1961., 206.

etmekte olan İsfendiyar Bey'in yiğenine rastlayan Seyyah Clavijo'ya borçluyuz. İnebolu'nun da Candar-oğulları Beyliği arazisine dahil ve müstahkem kalesi olan bir Türk şehri olduğu, burada İsfendiyar Bey'in bir çok emläki bulunduğu yine aynı İspanyol seyyahının verdiği bilgiler arasındadır³⁵.

İsfendiyar Bey ve Fetret Devri

Gerçekten bundan böyle Candar - oğulları Beyliği İsfendiyar Bey'in hükümdarlığı altında birleşik ve genişlemiş bir kuvvet olarak ortaya çıkmıştı. Bu devrede de zaman zaman Osmanlı devleti aleyhine gelişen olaylarda zarar veren bir râkip olmaktan geri kalmamıştır. Bununla beraber, Osmanlı iktisadiyatının önemli bir unsuru olan, Tebriz-Tokat-Bursa yolunu tehdit eden ve aynı zamanda askerî bakımlardan da önemi büyük olan Sinop limanının, Beyliğin elinde bulunmasının tehlikelerini birçok defalar müşahede eden Osmanlılar, Beyliğin bütünlüğünü baştan itibaren tehdit etmekte devam etmişlerdir. İsfendiyar Bey'in Timur'un Semerkant'a dönmesinden sonra³⁶, Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında çıkan taht kavgaları sırasında bir sıra bu mücadelelere karışarak sevk ve idareci rolü oynadığı ve her defasında Osmanlı şehzadelerinden birini himaye ettiği görülmektedir. Osmanlıların orta Anadolu vilâyetleri -Amasya, Tokat ve Sivas- üzerinde haklarını yüksek sesle ilan etmekte gecikmeyen Mehmed Çelebi'ye karşı³⁷ ilk teşebbüsü, daha Ankara muharebesinin kaybedilmesi üzerine Amasya tarafına kaçmak istediği sırada yapmıştı. Bu müşkül anında kız kardeşinin oğlu Yahya Bey vasıtasıyla yolunu keserek Mehmed Çelebi'ye düşmanlığını göstermişse de bir netice elde edememişti³⁸. Ancak çok geçmeden başarısız kalan bu karşı koymayı, Çelebi Mehmed'in Timur'un davetine icabet etmek üzere hareketle Osmanlık'a geldiği sırada giriştiği ve mağlubiyetle sonuçlanan bir ikinci teşebbüsü izlemişti. Belli başlı Osmanlı kaynaklarında sözü edilen bu olay Ruhî'de "Dervaz'a geldiler ol iklime avaze

³⁵ *Timur devrinde Kadis'ten Semerkant'a seyahat.* Omer Rıza Doğrul trc. I, s.74-75, 90-91.

³⁶ Bu meseleler için bk. Paul Wittek, *De la défait d'Ankara à la prise de Constantinople.* R.E.İ., Cahier I (1939), Halil İnalık trc. Belleten 27 (1943) s.557 v.d.

³⁷ Bu olaylar hak.bk. Neşrî, I,s,372 v.d.; Ruhî; krş. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *I. Mehmed maddesi.* İslâm Ansiklopedisi cüz 86, s.497.

³⁸ Ruhî; *Tacü't-tevârih*, I,s.169.

oldu ki Sultan az kişiyle Timur Beğe giderdi ki çün Kara Yahya bunu işitdi begayet şad ve handan olub eyü fırsat buldum diyüb fi'l-hal İsfendiyarın askerini cem'edüb alelgafle Sultanın üzerine geldi. Sultan çün Kara Yahya'yı gördü yanında olan halkı ile Kara Yahya'nın üzerine hamle etti. Bir saat içinde Kara Yahya'nın haylı adamların helâk edüb Kara Yahya Sinob'a kaçtı "diye anlatılmaktadır³⁹. Bilâhare Çelebi Mehmed'e karşı Osmanlı tahtı için mücadele ederken ikinci defa mağlûp olan ve Candar-oğulları Beyliği topraklarına sığınan İsa Çelebi'yi koruyarak ona karşı rekabetini devam ettirmişti. Hatta İsa Çelebi'nin Mehmed Çelebi aleyhine birlikte savaşma teklifini bile kabul etmişti. Neticede, Candar-oğulları Beyliği-Kastamonu, Bakır Küresi, Tosya, Çankırı, Kalecik ve Canik- askerlerinden kurulu büyük bir kuvvetle Ankara'yı zaptetmek üzere geldilerse de, Gerede önlerrinde yapılan muharebede Çelebi Mehmed kuvvetleri tarafından bozguna uğratılarak ağır kayıplarla Kastamonu'ya dönmek (1405) zorunda kalmışlardır⁴⁰.

Candar-oğlu İsfendiyar Bey'in Ankara savaşından sonra Çelebi Mehmed'e karşı takip ettiği bu tecavüzkâr politika, aralarının açılmasına sebep olmuştu. Fakat daha sonra İsa Çelebi ile olan mücadelesindeki başarısızlığından dolayı Çelebi Mehmed Anadolu'da kuvvetli bir varlık olarak ortaya çıkınca, Rumeli hâkimi Süleyman Çelebi Anadolu'ya geçmiş ve burada Mehmed Çelebi'yi tehdid etmeğe başlamıştı⁴¹. Böylece kendini gösteren büyük siyasî tehlike, iki tarafı tekrar birbirine yakınlaştırmıştı. Anadolu'da endişe veren bu hal karşısında durumunu son derece güçleşmiş gören Anadolu hâkimi Mehmed Çelebi, kardeşi Süleyman Çelebi'nin tekrar Rumeliye'ye dönmesini temin için çareler aramağa başlamıştı. Nihayet yanında bulunan, 1406 yılında Bursa'nın Süleyman Çelebi tarafından alınmasından sonra Karaman'a kaçan Musa Çelebi'den⁴², faydalanmayı düşünmüş ve onu Rumeli'ye geçirerek bir kurtuluş çaresi bulmak istemişti. Bu iş için

³⁹ Ruhî.

⁴⁰ Nesri, II, s. 440-444; Ruhî; Şükru'llâh, *Behcetü't-tevârih=Theodor Seif, Der Abschnitt über die Osmanen in Şürüllah's persischer Universal-geschichte. Mitteilungen zur osmanischen Geschichte. II, 1924/1926, s.104*'de Çelebi Mehmed'in Candar-oğlu hükümdarı İsfendiyar Bey'le Gerede yakınlarında muharebe ederek kuvvetlerini bozduğunu ve çok sayıda ganimetlerle Bursa'ya döndüğünü söylüyorsa da hadisenin tarihini göstermiyor. Aynı malumat, Hâci Halîlî'l-Konevî, *Tarih-i Âl-i Osman. Ist. Üniv. Tarih Dergisi II, 3-4 (1952) s.59.*

⁴¹ Ruhî; Krş. İ.Hakkı Uzunçarşılı, *I. Mehmed madd. İ. A. cüz 75, s.498-99.*

de, Candar-oğlu İsfendiyar Bey ve onun aracılığı ile emirin eski dostu Eflâk beyi Mirçe'nin⁴³ yardımlarını temin hususunda onlarla müzakerelere girişmişti. Nitekim, başkent'i Edirne'de olan Süleyman Çelebi'nin akıncılarının tehdidi altında, güç durumda bulunan Mirçe, Anadolu'da olup bitenlere karşı kayıtsız kalamazdı. Rumeli'ye geçme hususunda Mehmed Çelebi ile mutabakate varan ve Kastamonu'ya gelerek bizzat İsfendiyar Bey'le görüşen Musa Çelebi, bilahare Süleyman Çelebi'nin - herhalde kendi aleyhine kurulan bağlaşmayı parçalamak düşüncesiyle olacak- Kastamonu'ya karşı giriştiği askeri teşebbüsü neticesi Karaman-oğlu'nun yanına çekildi⁴⁴. Fakat çok geçmeden Musa'nın Rumeli'ye geçmek niyetinde olduğunu haber alan Mirçe'nin elçisi ve mektubu, dostu İsfendiyar Bey'e yetmişti. Başlıca Osmanlı kaynaklarında sözü edilen bu mektubda "Rumeli akıcısından begayet zebun olup, huzurları kalmadığını, Musa Rumeli'ye geçmek istediğini haber aldığını, kendisinin bu taraflara gönderilmesi hususunda yardımda bulunmasını rica etmiştir. Ayrıca İsfendiyar Bey vasıtasıyla Musa'ya gönderdiği diğer mektubda, gerektiği taktirde Süleyman Çelebi'ye karşı kendisine yardımda bulunacağını ve ülkesinin bir kısmı ile kızını kendisine vereceğini yeminle teyid etmekteydi⁴⁵. Bu olaylarla ilgili batı kaynaklarında bilgi mevcut değildir. Yalnız Chalkokondilas "Musa Çelebi'nin kardeşinin (Süleyman) yerine geçmek için kendisine yardım ettiği taktirde Mirçe'ye büyük arazi vereceğini" yazmaktadır⁴⁶. İsfendiyar Bey'in himayesi altında Musa'nın bulunduğu Karaman'a geçen elçi voyvodanın arzusunun havi mektubu Musa'ya vermişti. Böylece Mirçe'nin yardım vaadinden cesaret alan Musa Çelebi'yi tekrar İsfendiyar Bey'in yanında görüyoruz. Sonra'da, Candar-oğlu'nun verdiği gemilere binerek Sinop limanından hareket etmiş (1409 yılı Temmuz'u) ve Eflâklî'lerin ellerinde bulunan Kili limanında Romen topraklarına ayak basmıştı⁴⁷.

⁴² Oruç, s. 37-105.

⁴³ Krş. *Tacü't-tevârih*, I, s.130.

⁴⁴ Ruhî; Oruç, s. 38-106; *Tacü't-tevârih*, I,s,246 v.d.

⁴⁵ Neşri, II, s.476 v.d.; Ruhî; *Tacü't-tevârih*, I,s.248; Alf, *Künhu'l-Ahbar*, I, s. 119

⁴⁶ Chalkokondyles, I,160.

⁴⁷ Dukas=*Ducæ Michaelis Ducæ nepotis historia Byzantina recognovit et interprete italo addito supplevit Bekkerus*. I. Bonnae 1834,s.88; Chalkokondyles, I,s. 160-161; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman=Die Altosmakischen anonymen Chroniken*. In Text und übersetzung herausgegeben von Dr. Friderich Giese I. Text und Variantenverzeichnis. Breslau 1922, s. 68; Ruhî; Behiştî, *Târih-i Âl-i Osman* (Brit. Mus., Nr. Add. 7869) vrk 66 a; *Tacü't-tevârih*, I,s. 248; Heşt Behişt'de de aynı malumat vardır. Ayrıca krş. Panaitescu, *Mircea cel Batrân*, s. 310.

Yukarıda işaret ettiğimiz, yakınlaşmağa sebep olan, bu olayla başlayan dostane münasebetlerin kısa bir müddet sonra bozulduğuna şahid oluyoruz. Şöyle ki, Çelebi Mehmed'in Rumeli'de Musa Çelebi ile olan mücadelesi sırasında Anadolu'da Osmanlı kuvvetlerin yokluğundan istifade eden Karaman-oğlu Osmanlı topraklarına taarruz geçmişti. Başlangıçta Çelebi Mehmed'in müttefiki Germiyan-oğlu Yakub Bey'in topraklarını işgal ettikten başka ertesi sene de Bursa'ya kadar sokularak şehri uzun müddet muhasara ile yağmalamış ve Musa Çelebinin öldürüldüğü haberi üzerine (H. 816/1413-1414) memleketine dönmüştü⁴⁸.

İsfendiyar Bey, Karaman-oğlu'nun dostluğu bozarak giriştiği bu hareketlerden dolayı Karaman'a H. 817/1414 M. yılında yapılan sefer için Mehmed Çelebi'nin yardım isteğini kabul etmiş ve oğlu Kasım kumandasında bir ordu göndermişti⁴⁹. Ancak Karaman seferini müteakip Çelebi Mehmed'in Kastamonu ve Canik taraflarına yürüyüşe geçmesi, İsfendiyar Bey'i kırmış olacak ki Sultan'a karşı muhalefete başlayarak Mustafa Çelebi'yi (Düzme)⁵⁰ -yeni padişah namzedi- desteklemekten geri kalmamıştı. Timur'un ölümünü müteakip Semerkant'tan Anadolu'ya dönen bir müddet Karaman-oğullarına ait Niğde'de kaldıktan sonra Sinop'a gelen Yıldırım'ın oğullarında Mustafa Çelebi'ye iyi kabul göstermiş ve ona yardım vadetmişti⁵¹. Ancak yardımı yetersiz bulan Mustafa Çelebi, Venedik Cumhuriyetine başvurmuştur. 1415 yılı Ocağında, Mehmed Çelebi'ye karşı yardım temin etme gayesi ile elçilerini Venedik'e göndermişti. Fakat Mustafa'ya güvenemiyen Venedikli'ler isteklerini yerine getirmemişlerdir. Bunun üzerine elçiler Eflâk Bey'inden yardım istemeye karar vermişlerse de -buradan Eflâka geçiş Macaristan üzerindendi- Venedik Macar münasebetlerindeki gergin durum buna mani olmuştu⁵².

Bu esnada, İsfendiyar Bey Karadeniz yolu ile eski dostu Eflâk Bey'i ile münasebet temin etmeye muvaffak olmuştu. Candar-oğlu Eflâk'a elçiler göndermiş bunlar Mustafa Çelebi'ye yardım vaadi ile

⁴⁸ Ruhî; Oruç,s.109; Şüklü'llah, Mit.z.Osman. Gesch. II,s. 160.

⁴⁹ Neşri, II,s.527-529; Oruç,s.42-109; *İstanbul fethinden önce yazılmış tarihi takvimler*. nşr. Prof. Dr.Osman Turan. Ankara 1954, s. 20.

⁵⁰ Oruç, s. 113.

⁵¹ Enverî, s. 91; Chalkokondyles, I,s. 190.

⁵² Bk. Panaitescu, *Mircea cel Bâtran*, s. 332,

geri gelmişlerdi⁵³. Sultan Mehmed'e karşı harekete geçmek için Eflâk topraklarından geçme izni de aldıktan sonra, Candar-oğlu İsfendiyar Bey, Mustafa Çelebi'yi beraberinde üçyüz müslüman eri olduğu halde, Musa Çelebi'ye yaptığı gibi, gemilerle Karadenizden Eflâk topraklarına çıkarmıştı. Mirçe'nin bir emirnâmesinde mevcut kayda göre, Mustafa Çelebi'nin Eflâk'a geçişi 1415 yılı Haziranındadır⁵⁴. Bu hadiseden sonra İsfendiyar Bey, yine Osmanlı Sultanı Rumeli de Çelebi Mustafa'nın tenkiliyle uğraştığı bir sırada, Anadolu'da gelişen içtimaî bir hareketin öncüsünü, dostu Eflâk Bey'i ile desteklemeğe devam etmişti. Bu hareketin lideri, Musa Çelebi'nin kazaskeri Sınavna kadısı -oğlu Şeyh Bedreddin idi. Şüphesiz Candar-oğlu'nun himaye ve yardım ettiklerinden en enteresanı bu kimsedir⁵⁵. Şeyh Bedreddin kâhyası Börklüce Mustafa'nın Aydın taraflarında hareketinin genişlemesi üzerine, ikamete mecbur olduğu İznik'ten firar etmiş Sinop'a sığınmıştı. Ancak İsfendiyar Bey, Padişah'tan çekindiği için Şeyh'e doğuya veya "Tatar İl'i'ne" (Kırım) gitmesini tavsiye etmişti. Bedreddin, Candar-oğlu'ndan daha fazla yardım göremeyeceğini anlayınca, isteğine uyarak, Kırım'a geçmek üzere, onun vermiş olduğu gemi ile yola çıkmıştı. Ancak menakibnâme'ye göre de "bu sırada savaş bulunduğundan efrenc denizini tutmuştu. Bu sebeplede gemi Eflâk sahiline yanaşmak zorunda kalmıştı". Eflâklılar Şeyh Bedreddin'ide Musa ve Mustafa Çelebi'yi karşıladıkları gibi istikbal etmişlerdir⁵⁶. Öyle anlaşılıyor ki bu harekette dinî-içtimaî âmiller mühim rol oynamakla beraber esas sebep, ucların merkezi devlete tepkisi ve tımar meseleleri olmuş görünmektedir⁵⁷.

Bütün bu olup bitenlerden sonra İsfendiyar Bey'in, Osmanlıların muhtemel bir saldırısını önlemek için, sulh taarruzuna geçtiğini görüyoruz. Hatta öyle ki, tehlikenin yaklaştığını gören İsfendiyar Bey,

⁵³ Chalkokondyles, s.190.

⁵⁴ Panaitescu, *Documentele Tarii Romanesti*. Bucureşti 1938,s. 110-112.

⁵⁵ Musa Çelebi'nin kazaskeri olup, onun öldürülmesinden sonra, Çelebi Mehmed tarafından hayatı bağışlanarak İznik'de ikamete mecbur edilmişti. Aşık Paşa-zâde, s. 91; Oruç,s.108.

⁵⁶ M.Şerefeddin Yaltkaya, *Simavna Kadısı - oğlu Şeyh Bedreddin'e dair bir kitap*. Türikiyat mec., III (1935) s. 249 - 252; Oruç, s.110; Anonim,s.73; *Tacü't-tevarih*, I,s.285. Panaitescu, *M.c.B.*, s. 337.

⁵⁷ Krş. Fr. Babinger, *Scheich Bedreddin der sonh des Richters von Sivam*. Ein Beitrag zur Geschichte des Sektenwesens in Altosmanischen Reich. Der İslâm XI (1921) s. 106; M. Şerefeddin, *Bedreddin Sinavi madd*. İ. A. cüz 16, s.444 - 446; aynı müell., *Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin*. İst. 1924.

dostu Eflâk Bey'ine karşı Çelebi Mehmed'in 1417 girişeceği askerî teşebbüs için, istediği yardım kuvvetini oğlu Kasım kumandasında göndermekte gecikmemiştir⁵⁸. Eflâk seferinden döndükten sonra İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım, Kastamonu, Bakır küresi, Kalecik ve Çankırı taraflarının kendisine verilmesi için Osmanlı Padişahının tavassutunu dilemişti. Bunun üzerine Osmanlı Padişahı tarafından Candar-oğlu İsfendiyar Bey'e bir nâme gönderilerek buraların Kasım'a terki istenmişti. İşte İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım'ın memleketine dönmiyerek Osmanlı hizmetinde kalmak istemesi ve himaye görmesi⁵⁹ iki devlet arasında yeniden münasebetlerin bozulmasına yol açmıştı.

İsfendiyar Bey'in başlangıçta bu teklifi kabul etmemiş olduğu ve neticede iki taraf arasında silâhlı bir çatışmanın meydana geldiği Makrizî'nin bir kaydından istidlâl olunmaktadır. Osmanlı kaynaklarında bu çatışma hakkında hiçbir kayda rastlanmıyor. Makrizî, H. 819 yılı vekayii içinde bize naklettiği haberler arasında diyor ki: Teklifi İsfendiyar Bey tarafından kabul edilmeyen Mehmed Çelebi, kuvvetleri başında Kastamonu'ya yürümüş, bunun üzerine Sinop'a çekilen İsfendiyar Bey'i burada muhasara etmiştir. Nihayet çıkar yol bulamayan Candar-oğlu Bey'i Osmanlı devleti adına hutbe okutmak ve para bastırmak suretiyle Osmanlı tabiiğini kabul etmiştir⁶⁰. Üstelik, Aşık zâde-Neşri gurubunda görüldüğü gibi, Bakır küresi ve Kastamonunun kendisine bırakılmasını rica etmek, Tosya, Çankırı ile Kalecik'in de oğlu Kasım'a değil, Padişahın kendisine kalmasını dilediğini bildirmek üzere veziri Mehmed Bey'i elçi olarak göndermiştir. Netice de teklifi kabul eden Osmanlı Padişahı, Ilgaz dağını sınır tayin ederek, kendisine İsfendiyar Bey tarafından terkedilen bu yerleri Osmanlı hizmetindeki Candar-oğlu Kasım Bey'e verdi⁶¹. Bu anlaşmadan sonra da muhasara kaldırılmış ve İsfendiyar Bey'de Kastamonu'ya dönmüştü. Bize göre bu seferin esas sebebi, Candar-oğlu'nun Çelebi Mustafa ve Şeyh Bedreddin isyanlarında, oynadığı rolün bir neticesi olmalıdır.

⁵⁸ Aşık Paşa-zâde, s. 88-89; Anonim, s. 72; Neşri, II, s. 536, Ruhî; Oruç, s. 43-110; *Tacü't-tevârih*, I, s. 284; Osman Turan, *Tarihi takvimler*, s. 20; Panaitescu, *M.c.B.*, s.343.

⁵⁹ Msl. bk. Neşri, (Andan Sultan Mehmed gazadan dönüb devletle yine Bursa'ya gelicek İsfendiyaroğlu Kasım Bey eyitti "Sultanımın kuluyam kapusından ayrı gitmezem" dedi) II, s. 538; *Tacü't-tevârih*, I, s.285.

⁶⁰ Makrizî, *As-Sulûk*. Fâtih Ktp. Arab. Yazm. Nr. 4379, III., 819 senesi vukuatı.

⁶¹ Neşri, II, s. 538-540; Behiştî, vrk. 81 a; Tosya, Çankırı, Kalecikten başka verilen yerlere Ankara'da dahildi. Bk. Kasım Bey'in H. 833/1429-30 M. tarihinde tertip ettirmiş olduğu bir imaret ile ilgili vakfiyesi, Vakıflar Umum Md. arş. Nr. 593, s. 247.

Böylece Candar-oğulları Beyliği, biri yarı mustakil ve diğeri ise Osmanlı tabiiyetinde olmak üzere şeklen ikiye bölünmüş bir manzara arz ediyordu.

Elimizdeki H. 833 Şaban/Nisan 1430 M. tarihli vakfiyesinden Kasım Bey'in kendisine verilmiş yerler arasında bulunan Ankara'ya yakın Sarayköy'de bir imaret inşa ettirerek buna vakıflar tahsis ettiği anlaşılmaktadır⁶². Bu vakfiye Kasım Bey'in bu tarihlerde henüz hayatta olduğunu göstermekte ve aynı zamanda bu yerlerin kendi tasarrufunda bulunduğunu teyid etmektedir.

Bu sıralarda (1417-1421) Amasya hududunda Osmanlı Devleti aleyhine vukua gelen önemli gelişmelerden İsfendiyar Bey'in de faydalandığı ve yukarıda işaret ettiğimiz kayıplarına karşı Canik bölgesinde bazı toprakları Beyliğine kattığı anlaşılıyor. Gerçekte Erzincan'da yerleşmiş olan Kara Koyunlu Pir Ömer Bey, Doğu Karahisar'ı zaptetmişti (1417)⁶³. Buranın bey'i Melik-oğlu Hasan Bey, Murad'a sığınarak bundan yardım istedi. Öbür taraftan Canik bölgesinin Çarşamba tarafları Kubad-oğlu Cüneyd Bey'i öldüren Alp Arslan'ın oğlu Hasan Bey tarafından alınmış, Candar-oğlu İsfendiyar Bey de bu karışık durumdan istifade ile Samsun ve Bafra'yı işgal ederek oğlu Hızır Bey'e vermişti⁶⁴. Bunun üzerine Çelebi Mehmed, Kastamonu ve Canik'e bir sefer yaptı ise de (1418), İsfendiyar Bey'in elinden Samsun'u alamadı. Ancak iki sene sonra oğlu Murad'ı ve yeni atabey'i Rum Beylerbeyi Hamza Bey'i bu işe memur etti. Candar-oğlu Hızır Bey bu kere gelen Osmanlı kuvvetlerine mukavemet göstermeden Samsun'u teslim etti. Hızır Bey'in bu hareketi üzerine Osmanlı Padişahı I. Mehmed, kardeşi Kasım Bey gibi onun da Osmanlı hizmetine girmesi teklifinde bulundu, fakat Hızır Bey kabul etmiyerek babasının yanına döndü⁶⁵.

İsfendiyar Bey ve II. Murad

II. Murad tahta çıktığı zaman (1421), saltanat değişikliğinden istifade-

⁶² Bk. not 61; Ayrıca Kasım Bey'e ait bir berat için krş. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu beylikleri, Akkoyunlu ve Kara koyunlu devletleri*. Ankara 1937 vesikalar bölümü, Nr. 48.

⁶³ Ruhî; Şükru'llah, Mit.z. Osman Gesch. II, s. 108; Hacı Halil Konevi, s. 60.

⁶⁴ Ruhî; Neşri, II, s.536 v.d.; Şükru'llah, s.110; Hacı Halil Konevi, s.60; *Tacü't-tevârih*, I, s. 287 de her ne kadar Bafra'nın bu sıralarda alındığını söyleser de, Hızır Bey adına H. 814/1411 M.de tercüme edilmiş bir miracname'nin mevcudiyeti buranın İsfendiyar Bey eline daha önce geçtiği göstermektedir. Krş. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. I, Ankara 1961, s. 358. Ayrıca tarafımızdan tespit edilen, Samsunda kesilmiş bir bakır parası halen Kastamonu müzesi sikkeler bölümünde bulunmaktadır. Ancak paramın tarihi okunamamıştır.

⁶⁵ Ruhî; Osman Turan, *Tarihi Takvimler* s. 56; *Tacü't-tevârih*, I, s. 287.

ye kalkan diğer Anadolu Beyleri gibi⁶⁶ İsfendiyar Bey de harekete geçti. Amacı Çelebi Mehmed'in yaptığı fetihleri geri almak ve Osmanlı tabiiyetinden kurtulmak idi. Böylece Çelebi Mehmed'in himayesinde Çankırı Kalecik ve Tosya da yerleşmiş olan Kendi oğlu Kasım Bey'i oradan kovdu. Bunun üzerine II. Murad İsfendiyar Bey'e karşı bir kuvvet gönderdi. Sinop'a kaçan Candar-oğlu, ancak diğer Anadolu Beylerinin aracılığı sayesinde II. Murad'la barıştı (1421 sonbaharı veya kışı)⁶⁷.

Ancak, Anadolu'da Çelebi Mehmed'in yaptığı fetihleri geri almak ve Osmanlı tabiiyetini tanımamak suretiyle 1402 de Timur tesis ettiği vaziyeti geri getirmiş olan Anadolu Beyleri ile birlikte Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey, Düzme Mustafa meselesinin⁶⁸ hallinden sonra Küçük Mustafa'yı desteklemekte gecikmedi⁶⁹. II. Murad'a karşı girişilen umumi taarruz hareketine katılarak Taraklı -Borlu'ya kadar da ilerledi⁷⁰.

Osmanlı Padişahı II. Murad, küçük Mustafa ile taht mücadelesinde bulunduğundan, başlangıçta bu değişikliğe razı olmak zorunda kalmıştı. Ancak, tahta kat'i olarak yerleşmesini temin eden meselenin hallinden (20 Şubat 1423) sonra⁷¹ giriştiği genel tedip hareketi sırasında İsfendiyar Bey üzerine yürüdü. Taraklı-Borlu'da yapılan muharebede İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'de Osmanlılar tarafında yer almıştı. Bu savaşta yaralanan İsfendiyar Bey Sinop kalesine sığındı. Ve küçük oğlu Murad vasıtasıyla sulh teklif etti. Ayrıca Osmanlı devletinin ileri gelenlerine de mektuplar yazarak aracılıkta bulunmalarını rica etti. Aynı zamanda büyük oğlu II. İbrahim Bey'in kızı olan torunu Halime Hatun'u⁷² II. Murad'a nikâhlamak isteğinde bulundu. Neticede yapılan barış ile II. Murad'a tabi olmağı, her sene Padişah'ın seferlerine asker göndermeğı taahhüt etti; hudutlar yeni-

⁶⁶ Msl. Menteşe-oğlu'nun teşebbüsü için bk. P.Witteck, *Menteşe Beyliği*, s. 97 v.d.

⁶⁷ Ruhî; Osman Turan, *Tarihi takvimler*, s.58.

⁶⁸ Krş. Halil İnalçık, *II. Murad maddesi*. İslâm Ansiklopedisi cüz 86, s. 599-600.

⁶⁹ Ruhî; Dukas'ın Şarabtar İlyas'ın Şehzadeyi Kastamonu taraflarına götürdü kaydı mühimdir.

⁷⁰ Oruç, s. 48; Hacı Halil Konevi, s.60-61; Behiştî, vrk. 99 a. Bu umumi taarruz hareketine, Candar-oğullarının her zaman yakın müttefiki Eflâk Bey'inin de katılması, bize bütün olup bitenlere rağmen iki taraf arasında ilişkilerin kesilmediğini göstermektedir.

⁷¹ Krş. Halil İnalçık, *II. Murad madd.* İ.A., s. 601.

⁷² Fr. Babinger, *Von Amurath zu Amurath, Vor-und Nachspiel der Schlacht bei Varna*. 1444. Oriens III, 2 (1950) s.234, not 17.

den tayin edilerek Kastamonu ve Bakır-küresi İsfendiyar Bey'e iade olundu (1423 sonu 1242 başı)⁷³.

Candar-oğlu, Osmanlılarla öteden beri devam edegelen anlaşmazlığı kesin olarak ortadan kaldırmak yollarını aradığı ve bu maksatla Osmanlı hanedanı ile sıhrî münasebet kurmayı uygun bulduğu görülmektedir. Gerçekten de evlenmeler karşılıklı olmuş Halime Hatun ile Bursa'da (1425) yapılan düğün esnasında⁷⁴ II. Murad, kız kardeşlerinden Selçuk Hatun'u⁷⁵ kayın pederi Candar-oğlu II. İbrahim Bey'e diğer kızı Sultan Hatun'u da yine İsfendiyar Bey'in oğlu olup babasına muhalefet ederek Osmanlı hizmetine girmiş olan Çankırı Sancak Bey'i Kasım Bey'e vermiştir⁷⁶.

Öyle anlaşılıyor ki, İsfendiyar Bey, bu siyasetinde muvaffak olmuştur. İki hanedan arasında izdivaç yolu ile birleşmeler neticesi sulhu sağlam esaslara bağlayan İsfendiyar Bey, memleketinde yeniden düzeni kurabilmiş, bundan sonraki zamanını barış içerisinde geçirmiştir. İsfendiyar Bey'in bu sulh devresi içinde II. Murad'a karşı 1423 anlaşması gereğince tabiiik vazifesini yerine getirdiği hususunda deliller mevcuttur. Nitekim II. Murad'ın 1438 tarihinde Macaristan'a yaptığı sefere Candar-oğlu İsfendiyar Bey de yardımcı kuvvetler göndermiştir⁷⁷. Bununla beraber zaman zaman Osmanlı devleti aleyhinde teşebbüslerden geri durmamıştır. Mesele Feridun Bey Münşe-atındaki bir mektup'ta⁷⁸ önemli bir kayıt vardır. Buna göre 1435 de Timur'un oğlu Şahruh'un üçüncü defa Anadolu'ya yürüyeceği haberi üzerine İsfendiyar Bey onunla münasebete geçmiştir⁷⁹.

⁷³ Âşık Paşa-zâde, s.104; Neşri, II, s. 574-576 (tarih olarak H.828/1424-25 M.gösteriliyor ki yanlıştır); Ruhi; Oruç, s. 48; Şükru'llah, s.110; Hacı Halil Konevi,s.60-61 (İlgaz dağı iki devlet arasında sınır oldu); Tacü't-tevârih, I,s.317 v.d.; Osman Turan, *Tarihi takvimler*, s.22.

⁷⁴ Osmanlı kaynaklarından bazıları düğünün Edirne'de yapıldığını söylerler. Msl.bk. Oruç,s. 114.

⁷⁵ Selçuk Hatun II. İbrahim Bey (1443) öldükten sonra Bursa'ya dönmüştür. Selçuk Hatun'un Bursa'daki tesisleri ile ilgili H.888/1483 M. tarihli bir de vakfiyesi mevcuttur. Vakıflar Umum Md. arş. Nr. 608, s. 384.

⁷⁶ Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Selçuk Hatun kiminle evlendi*. Belleten 82 (1957) s. 255, not 7.

⁷⁷ Oruç, s. 51.

⁷⁸ Feridun Bey, *Münşeâtü's-selâtin*. I, İst. 1274, s. 220.

⁷⁹ Şahruh'un 1435 seferi için krş. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*. I, Gotha 1909,s. 417.

Candar-oğlu İsfendiyar Bey'in 1435 den önceki devrede Şahruh'la olan münasebetleri, şark kaynaklarına aksetmemektedir. Yalnız Feridun Bey Münşeatinde 1416-17 tarihini taşıyan ve Şahruh tarafından Çelebi Mehmed'e yazılan bir mektup vardır. Bunda Osmanlıların Anadolu Beylikleri bu arada Candar-oğulları aleyhindeki hareketlerinin tasvip edilmediği söylenmektedir⁸⁰. Nitekim, Çelebi Mehmed'in Eflâk seferi dönüşü (1417) İsfendiyar Bey üzerine yürümesi bu tarihlere rastlamaktadır. Bundan başka Karayölük'ün Şahruh'a göndediği 1420 tarihli mektupta⁸¹. Karamanoğlu Mehmed İsfendiyar Bey Hamîd-ili Bey'i Hüseyin Bey, İzmir-oğlu Cüney'din oğlu Hamza, Dulkadir Bey'i Süleyman, Bizans İmparatoru, Trabzon ve Gürcü meliklerinin hepsinin Şahruh'u bekledikleri ve bağlıklarını sunmağa hazır oldukları hakkında ki kayıtlarda son derece ilgi çekicidir. Bütün bunlara rağmen II. Murad'ın işi fazla ciddiye almadığını ve Candar-oğullarına karşı genel olarak mülâyim ve barışçı bir tavır takınmış olduğunu söyleyebiliriz. Belki de o, Candar-oğullarının temaslardan fiili bir netice çıkaracağını varid görmemekte idi. Her ne olursa olsun, II. Murad'ın bu müsamahakâr davranışdır ki Candar-oğulları Beyliğine bir müddet daha yaşama imkânı sağlamıştır.

İsfendiyar Bey devrinde Beyliğin Mısır'la mevcut ilişkiler hakkında da doğu kaynaklarında genel olarak bilgi verilmemektedir. Ancak çağdaş arab tarihçisi İbn Tagriberdi'nin H. 838 senesi vekayii arasında bize naklettiği veçhile Sultan Barsbay'a karşı mücadele eden Mısır ata-beyi Canbek el-Sufi'nin H. 838 /1434-35 M. yılında Anadolu'da Candar-oğlu İsfendiyar Bey'in yanına sığınmış ve bir müddet sonra oradan Dulkadir'li Süleyman Bey'in yanına gitmiş olması keyfiyeti⁸², bize iki devlet arasındaki münasebetlerin iyi olmadığı hükümüne götürmektedir.

H. 842/1439 M. tarihli mezar kitabesine göre Sinop'ta ölmüş olan İsfendiyar Bey'in⁸³ zamanında Venedik arşiv vesikalarına göre Beyliğin Sinop limanı vasıtasıyla, Venedik ve Ceneviz ile iktisadî-ticarî

⁸⁰ Feridun Bey, s.150.

⁸¹ Aynı eser, s. 153.

⁸² İbn Tagri-birdi, *Nücûm*, VI, s. 733.

⁸³ İsfendiyar Bey'in H.843/1439-40 M. tarihli mezar kitabesinin metni için bk. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*. İst. 1933, s. 38.

bağların mevcut olduğunu görmekteyiz. Yine elimizdeki bu vesikalardan, devrin de, Kastamonu da çıkan sof ve Bakır cevherinin mühim ihraç metaî haline geldiği anlaşılmaktadır⁸⁴. Hükümdarlığı sırasında kendi adına basılmış gümüş ve bakır paralar da mevcuttur.

Ayrıca İsfendiyar Bey devrinde Beyliğin, ilim hayatı ve san'at alanında canlılık gösterdiğini ispat edecek delillere de sahib bulunuyoruz. Zamanında Kastamonu, Anadolu'daki ilmî faaliyet merkezlerinden biri olmuş, bir çok değerli ulema buraya gelerek Bey'in adına eserler telif etmişlerdir. İsfendiyar Bey adına telif edilmiş eserlerden biri Mü'min b. Mukbil-i Sinobi tarafından yazılan Miftahu'n nur ve haza'inu's-surur adlı tıbbî mahiyette olan eserdir⁸⁵. Diğerleri ise müellifinin adı tesbit edilemeyen, Aynü'l-hayat fi tefsir-i kelâm-ı Haliki'l-beriyat bi-iradı ahseni'l-itirazat adlı bir tefsirdir⁸⁶.

⁸⁴ Bk. F. Thiriet, *Régestes des délibérations du sénat de Venise concernant la Romanie*. III, Paris, 1958-61, Nr. 2294, 2319, 2349.

⁸⁵ Eser hk. bk. Ahmed Ateş, *Burdur - Antalya havalisi kütüphanelerinde bulunan türkçe ve farsca bazı mühim eserler*. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Dergisi, II, 3-4 (1948) s. 171-191; A.Sadık Erzi, *Belleten* 49 (1949) s. 169.

⁸⁶ Ahmed Ateş, adı geçen makale.